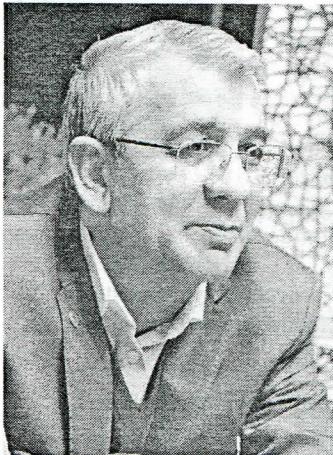

New Baku Post

12.05.2012

İŞİĞİN DASTANI

Hamlet İsaxanlı

İnsan hayatı üçün ən zəruri olan şey nədir? Ağla gələn birinci cavab: hava, su və qida. Nəfəsi kəsilmək, susuzluqdan yanmaq, acıdan ölmək ifadələrini yada salmaq kifayətdir. Bəs işiq?!

İşıqsız həyat yoxdur, həyat işığa borcludur. İnsanlar işiq saçan qaynaqlara

od - atəş, Günəş, Ay, ulduzlara sitayış etmişlər. Onlar qaranlığı dağıtmak üçün işıqlanma üsulları aramışlar. Elektrik işığı insanın ən böyük kəşflərindən biridir.

Biz işığın övladıyıq! İşığın insana fizioloji və psixoloji təsiri həllədicidir. İşiq və göz bir-birindən ayrılmazdır. İşiq və göz şairlərin sevimli obrazı, ilham qaynağıdır. Gözəlli işığın və gözümüzün sayəsində görürük. Gözəl qadın görəndə kişilərin göz bəbəkləri 20%-ə qədər genişlənir, gözə işiq gəlir!

Bəşər övladı tarix boyu işiq haqqında sadəlövhə təsəvvürlərə malik olmuşdur.

Platona görə allahlar içimizdə gündüz işığına bənzər od yerləşdiriblər, göz odun kobud hissəsini saxlamaqla təmiz hissəsini süzüb kənara buraxır. Kənara çıxan od öz bənzəri olan işıqla birləşir və nəticədə görmə deyilən hadisə baş verir. Günəş batanda içimizdəki od öz bənzərini tapıb onunla birləşə bilmir və ...sönürlər. Yəni Günəşin batması ilə göz qapaqlarının qapanması oxşar hadisələrdir.

Evklid, Ptolomey, Heron, Galen kimi qədim mütəfəkkirlər görməni gözdən çıxan və düz xətt

şəklində yayılan şüaların nəticəsi sayırdı. İşığın təbiəti haqqında ilk gerçəyi Avropada Alhazen adı ilə tanınan böyük İslam alimi İbn əl - Heysəm (965-1039/40) kəşf etdi. Onun 7 cildlik "Kitabü'l-Mənázir" əsəri 17-ci əsrə - Nyutona qədərki dövrün ən mühüm optika kitabı sayılır.

İbn əl- Heysəm'ə görə işiq kənardan gəlir və gözlərə daxil olur! Göz verici deyil, alıcıdır! Görmə cismilərin şüalanması nəticəsində baş verir! Beyin gözlərin verdiyi məlumatı sintez edir, beyin ruhun mərkəzidir. İşiq daha az sıxlığı olan yerdən daha çox sıxlığı olan yerə keçəndə "yavaşışır" və buna görə sinir, yolundan sapır.

Qədim yunanlar, eləcə də Kepler və Dekart işığın bir anda, ani yayıldığını düşünürdülər. Galileyin bunu təcrübə yolla araşdırmaq istəyi nəticə vermədi. Römer və Huygens işığın yol getdiyini, məsafə qət etdiyini irəli sürdürlər. İşığın saniyədə təqribən 300 min km sürətlə yayıldığı tapıldı. Bir saniyədə işiq Yer kürəsini 7.5 dəfə dövr edir! Günəş şüaları yerə 8 dəqiqlidən sonra gəlib çatır. Biz Günəşin cari vəziyyətini deyil, 8 dəqiqli əvvəlki keçmişini görürük!

Huygens işığın dalğa şəklində yayıldığını deyirdi. Nyuton isə bunu qəbul etmirdi: işiq dalğa deyil, dalğa olsa səs dalgaları kimi maneələri keçərdi və gözümüz onu görərdi, işiq bir-birini izləyən və düz xətlə yayılan hissəciklərdən ibarətdir. Nyuton işığı şüşə prizmadan keçirərkən onun göy qurşağı kimi yeddi rəngə ayrıldığını gördü. O, yeddi rəngli işığı yenidən yiğib ağ rəngli işiq aldı və bununla sübut etdi ki, işiq yeddi rəngin birləşməsidir.

20-ci əsrə işığın ikili təbiəti aşkar edildi – işiq həm dalğadır, həm hissəcik! İşiq haqqında çağdaş elm gözəlliklər və ...sirrlərlə doludur.